

POHLED UČITELSKÉ VEŘEJNOSTI NA PŘIPRAVENOST STUDENTŮ UČITELSKÝCH FAKULT UP OLOMOUC NA PEDAGOGICKOU PRAXI

Václav Klapal

Pedagogická fakulta UP Olomouc

Ve svém příspěvku bych se chtěl zaměřit na to, jak naše oddělení praxí vnímá vztah cvičných učitelů, kteří vedou první krůčky našich posluchačů v reálném školním prostředí, k práci fakult UP a k posluchačům samotným.

Ve škole (a myslím tím jakoukoliv školu, pro tento příspěvek pak především ty cvičné školy, na nichž probíhá souvislá pedagogická předmětová praxe) se odehrává vyučovací proces za účasti tří hlavních činitelů - žáků, učitelů a učiva.

Na cvičné škole během souvislé pedagogické praxe probíhá vyučovací proces za účasti čtyř hlavních činitelů:

- 1) cvičný učitel,
- 2) žáci ve cvičné třídě,
- 3) učivo,
- 4) student učitelké fakulty (UP).

A rázem nastává více vztahů, které musí řešit cvičný učitel. Především musí dbát o to, aby žáci „neutrpkli žádnou újmu“ tím, že je vyučuje náš kandidát. Dále musí dbát na to, aby náš kandidát nejen učil, ale aby se zároveň učil dobře učit.

To předpokládá, že :

- 1) informuje našeho posluchače o tom, co se právě učí a bude učit,
- 2) připraví s ním hodiny jeho výstupů,
- 3) sleduje výstupy (pokusy) kandidáta,
- 4) provede jejich rozbor a doporučí postupy, jak hodinu vést lépe.

Ad 1) Naše učitelké fakulty (PdF, FF, FTK, PŘF UP) přijaly pro vykonávání souvislých pedagogických praxí model, který celkovou časovou dotaci na praxi - 6 týdnů - rozkládá na dvě části po 3 týdnech do dvou posledních ročníků. U pětiletých oborů je praxe v osmém a devátém semestru, u čtyřletých oborů je praxe v šestém a sedmém semestru. Náplň obou praxí je ale rozdílná. Zatímco u první praxe dominují požadovaným počtem náslechy (10 - 15 hodin náslechů za jeden aprobační předmět oproti pěti hodinám výstupů), na druhé praxi požadujeme 15 hodin výstupů a 3 - 5 náslechů za jeden aprobační předmět.

Náslechy slouží našemu posluchači především k tomu, že :

- 1) vidí a slyší prezentaci učiva zkušeným učitelem,
- 2) má možnost sledovat všechny reakce žáků,
- 3) inspirují ho k promýšlení vlastních názorů v konfrontaci s názorem a realizací cvičného učitele.

Správný cvičný učitel - a těch je většina - před náslechem studenta informuje o cílech hodiny, o metodách, kterými jich chce dosáhnout. Student je tedy i na náslech připraven a po náslechu může jednak zasvěceně diskutovat, jednak se vyptávat např. na to, proč učitel udělal v hodině něco jinak, než měl připraveno.

Ad 2) Náš student má sestaven plán výstupů a náslechlů. Po násleších následují studentovy výstupy (pro první praxi není od věci nazývat je pokusy). Cvičný učitel s naším studentem prokonzultuje studentovu přípravu na hodinu (cíle, metody, organizaci atd.) a poradí mu, jak by to mohl zkusit jinak, popř. ho upozorní na možná úskalí, o která se může studentova snaha rozbit. Ze zkušenosti víme, že i naši studenti (ale markantní je to u studentů FF, FTK a PřF - tedy pětiletých oborů) , si po vzoru vyučování na VŠ myslí, že nejlepší metodou prezentace učiva je výklad, popř. přednáška. Další zkušenosti říkají, že naši studenti špatně uplatňují zásadu přiměřenosti. Učitelé musí naše kandidáty často upozorňovat na to, že by svými požadavky žáky přetížili, což by mělo nepříznivý dopad na výsledný efekt celé hodiny.

To nejsou jediné připomínky cvičných učitelů. Z výzkumu, který jsem prováděl na 4 olomouckých středních školách, 5 olomouckých základních školách a 2 „vesnických“ základních školách olomouckého regionu, vyplynuly některé další údaje, které ukazují na to, jak jsou přes projev studentů na praxi posuzovány jednotlivé katedry a fakulty, popř. celá UP.

Výzkum byl prováděn především metodou dotazníkového šetření, dále pak byla použita metoda pozorování a řízeného rozhovoru, někdy volného rozhovoru. Dotazník mimo jiné prováděl ověřování pracovní hypotézy, že naši posluchači nejsou pro praxi dostatečně připraveni. (Celkem bylo rozesláno 168 dotazníků, 84 na střední školy - vrátilo se 60, na základní školy též 84 - vrátilo se 58. Celkem je tedy vyhodnoceno 118 respondentů, což lze považovat za velmi vysokou návratnost.)

Cviční učitelé a vedení škol konstatují, že pokud jde o odborné znalosti samotného studenta:

Ani jeden učitel neprohlásil odbornou připravenost našich studentů za nedostačující, 1 cvičný učitel se domnívá, že teoretické zázemí studenta je pro praxi spíše nedostatečné, 14 cvičných učitelů neposoudilo odbornou připravenost našich studentů ani dobře, ani špatně, 44 cvičných učitelů se domnívá, že odborná připravenost našich studentů je spíše dobrá, 59 cvičných učitelů je s úrovní odborné připravenosti našich posluchačů naprosto spokojeno.

Jedna věc je mít znalosti, druhá je umět je předávat žákům a studentům. K tomuto účelu jsme se sestavili oddíl C dotazníku, který zjišťoval připravenost

studenta na praxi v těch disciplínách, které mu VŠ může poskytnout. Dovednosti byly rozčleněny do 3 částí:

- odborná připravenost (aprobační předměty)
- didaktická připravenost (ve vztahu právě k aprobaci)
- upotřebením všeobecných pedagogických a psychologických poznatků

Protože v přípravě budoucích učitelů leží těžiště práce všech učitelů na všech učitelstevských fakultách, byly tyto 3 složky učitelstevské přípravy na budoucí povolání zařazeny do dvou téměř (na první pohled) identických položek, jen s „opačným znaménkem“.

V první části - pracovně C-1 - byli cviční učitelé dotázáni, kterou z jmenovaných složek učitelstevských dovedností ovládá kandidát nejlépe.

Ve druhé části - pracovně C-2 - byli cviční učitelé tázáni na pravý opak, totiž kterou z uvedených složek učitelstevské profese ovládá nejhůře.

Domníváme se, že vyhodnocení těchto dvou položek oddílů C nám poskytne jednak pohled na studenta a jeho připravenost očima cvičných učitelů (tedy praktiků), jednak dostaneme - opět z praxe - určité poznatky o tom, jak jsou oceňovány a přijímány výsledky práce učitelů všech učitelstevských fakult UP.

Položka C-1: Nejlépe student zvládl:

- *odbornou stránku předmětu,*
- *didaktiku odborného předmětu,*
- *upotřebením všeobecných pedagogických a psychologických poznatků.*

Cviční učitelé odpovíděli takto:

v 9 případech je jako nejlepší hodnocena pedagogickopsychologická příprava, tj. 7,6%,

ve 13 případech student prokázal nejlepší dovednost v didaktice odborného předmětu, tj. 11,0 %

a v 96 případech se nejvíce prezentoval jako odborník, tj. 81,4 %.

Závěry pro položku C-1

Procentuálně je tedy zřejmé, že nejlépe ovládají studenti odbornou stránku svých předmětů. Mohli bychom z toho vyvodit závěr, že učitelé v předmětech teoretické přípravy pracují na mnohem vyšší úrovni, než didaktici těchto předmětů a daleko vyšší úrovni oproti předmětům pedagogika a psychologie. (Výraz „mohli bychom vyvodit závěr“ je plně na místě, neboť poměřovat můžeme pouze ty veličiny, které jsou souměřitelné - např. výsledky těch předmětů, které mají stejnou hodinovou dotaci, jsou z nich ve stejném časovém údobí zkoušky atd.)

Položka C-2: Student zvládl nejhůře:

- *odbornou stránku předmětu,*
- *didaktiku odborného předmětu,*

■ upotřebení všeobecných pedagogických a psychologických poznatků.

Zajímavý je fakt, že nezanedbatelný počet cvičných učitelů se zdráhá vyslovit fakt, že by studentovi šlo něco nejhůře. (A přitom je normální, že když např. tři lidé mají projít dveřmi, vždy půjde někdo první a někdo poslední, tedy analogicky, když mu to jde ze tří vyjmenovaných možností nejhůře, nemusí to znamenat, že uvedené poznatky vůbec neovládá. Pouze v poměru k ostatním dovednostem jsou tyto nejhorší.)

8 učitelů, tj. 6,8 % na tuto otázku odmítlo odpovědět,

2 cvičným učitelům se zdálo, že nejhůře si jejich kandidáti vedou v odborných znalostech svého předmětu, tj. 1,7 %

36 cvičných učitelů usoudilo, že nejhůře jejich studenti zvládli didaktickou stránku vyučování svým předmětů (tento počet odpovídá 30,5 %)

72 cvičných učitelů soudí, že jejich kandidáti ze 3 uvedených a zkoumaných složek učitelské přípravy se nejhůře projevilo v upotřebení všeobecných pedagogických a psychologických poznatků, tj. 61,0 %

Závěry pro tuto položku

Jako nejlépe zvládnuté se jeví teoretické znalosti jednotlivých odborných předmětů. Hůře dopadají dovednosti předat teoretické poznatky odpovídajícím způsobem studentům a žákům. Nejhůře je na tom upotřebení pedagogických a psychologických poznatků.

Shrnutí za obě položky:

Tabulka č. 5

Dovednost	Nejlépe zvládl (počet)	Nejhůře zvládl (počet)
Teoretické poznatky aprobačních předmětů	96	2
Didaktické dovednosti aprobačních předmětů	13	36
Znalosti a využití vědomostí z pedagogiky a psychologie	9	72

Jednoznačně lze tedy konstatovat:

1. Všichni studenti jsou kvalitně teoreticky připraveni po odborné stránce. Školy souhlasí jak s rozsahem vědomostí posluchače, tak i s jejich kvalitou.
2. Cviční učitelé ve značné míře přičítají nedostatky, které se projevily ve výuce našich posluchačů, špatným didaktickým návykům.

3. Cviční učitelé poukázali prokazatelným způsobem, že posluchačům hodně chybí jak znalosti pedagogiky a psychologie, ze kterých by mohli vybírat např. vyučovací či didaktické metody, diagnostické metody aj., tak i dovednost upotřebit ty vědomosti, které mají. Toto se zase odráží v kvalitě výuky.

Na katedře pedagogiky s celoškolskou působností jsme z tohoto průzkumu vyvodili následující závěry:

- 1) Poslední hodiny předmětu „Pozorování a analýza výuky“ budou zaměřeny výhradně na získání pedagogických dovedností jako je modelová příprava na vyučování, organizační formy vyučování atd.
- 2) Pokusíme se změnit učební plány dvouoborového studia tak, aby náš předmět „Obecná didaktika“ předcházel didaktikám odborných předmětů, které by z obecné didaktiky měly vycházet (zatím jde o paralelní výuku).

PhDr. Václav Klopal
Pedagogická fakulta UP
Žižkovo nám. 5
771 40 Olomouc